

# L'ARNÈS DEL CAVALLER

## SEGLES XII - XV



SIR ARCHIBALD DOUGLAS

Batalla de Halidon Hill (1333)

Romeo Models (Itàlia). Escultura de Gianni La Roca, pintada per Àlex Cortina

FRANCESC JUNYENT

**Iniciem aquí un seguit de fitxes, elaborades per Francesc Junyent, relatives al cavaller medieval. Estan estructurades en format separata, per poder-les col·leccionar.**

**Les primeres fitxes serveixen d'introducció a la temàtica per, posteriorment, veure'n diferents aspectes de l'utilatge.**

La figura del cavaller, com a tal, sorgí a principis de l'època medieval, des del moment en què aparegué el combatent a cavall, el qual, per aquest fet, rebé el nom de cavaller en oposició al de peó, que era el soldat que lluitava a peu.

Inicialment qualsevol home que disposés d'un cavall i d'armament, en cas de conflicte, podia ser cridat temporalment pel senyor de la seva rodalia, per tal d'incorporar-se al seu exèrcit i prendre part en les accions de guerra. No obstant això, atesa la preparació que necessitaven els cavallers per combatre a cavall –saber dominar la muntura sostenint l'escut amb una mà i la llança amb l'altra no era pas gens fàcil–, aviat esdevingueren combatents professionals, lligats al seu senyor amb un contracte de fidelitat.

La fama dels cavallers, mitificada durant el Romanticisme, cresqué a l'ombra de l'orde de cavalleria, creat a l'Europa cristiana a inicis del segle XI. Es tractava d'una organització de caire paramilitar i militar pròpia de la noblesa i beneïda per l'Església. Per ingressar-hi, calia haver estat adobat cavaller, dignitat que s'assolia pel fet de tenir ascendència cavalleresca o bé per haver realitzat fets d'armes importants. La condició de ser noble, però, no s'implantà fins al segle XII, època en què el codi militar també ja havia estat millorat amb nous valors, com l'honor, la virtut, la lleialtat...

Ésser cavaller pressuposava acceptar una manera de viure condicionada per una sèrie de regles que constituïen l'ideal cavalleresc. Per tant, havia de servir i defensar l'Església, el rei i el seu senyor, al mateix temps que havia de protegir els febles, les vídues i els orfes, sense deixar de ser mai lleial i cortès.

Esdevenir cavaller requeria un llarg aprenentatge. Efectivament, quan un noi pertanyent a la noblesa havia complert set anys i aspirava a ser cavaller, els seus pares l'enviaven al castell o al palau d'un altre noble per tal que rebés la instrucció adient. D'entrada havia de fer de patge, realitzant diferents serveis com ser patge de cambra, de copa, de llança... Mentre realitzava aquestes funcions aprenia bones maneres i s'iniciava tímidament en alguns exercicis d'armes, alhora que començava a muntar a cavall. De vegades i tot depenent de les circumstàncies, també podia aprendre a llegir i a escriure. En arribar a l'adolescència, era nomenat escuder. Ara la seva missió consistia a fer d'assistent d'un cavaller i a acompanyar-lo en els seus viatges, duent-li l'escut i la llança. Mentre era escuder, es perfeccionava en l'ús de les armes i aprenia a caçar. A partir dels vint-i-un anys, si estava prou preparat, ja podia ser armat cavaller.

La cerimònia mitjançant la qual un escuder accedia a l'orde de cavalleria era un autèntic ritu religiós. S'iniciava a la capella amb la vetlla d'armes i conclouia a la sala principal, quan

un altre cavaller –podia ésser fins i tot el rei– li colpejava lleugerament les espatlles amb la fulla de l'espasa. Aquest era el darrer cop d'espasa que el novell cavaller tolerava sense haver-lo de tornar. Després de la cerimònia, s'acostumaven a celebrar festes, acompanyades de torneigs, on el nou cavaller podia fer gala de la seva destresa.

També qualsevol home d'armes, sense ser noble, podia ser adobat cavaller si realitzava alguna gesta memorable. En aquest cas, de vegades i sense cap cerimonial, rebia l'orde de cavalleria en el mateix camp de batalla.

En algunes festivitats, o bé per honorar algun prohoms, els cavallers participaven en justes i torneigs, que no eren altra cosa que uns exercicis d'armes que els servia d'entrenament per a la guerra, alhora que els permetia de lluir-se davant les dames. Aquests espectacles perduraren fins ben entrat el segle XVI, època en què assoliren la seva màxima esplendor. D'entrada, aquests enfrontaments eren incruents, ja que els contrincants lluitaven amb armes de cortesia, és a dir, amb les puntes de la llança i de l'espasa totalment romes. Però, tot i així, de vegades, tenint en compte que no deixava de ser un esport arriscat, més d'un cavaller podia sortir-ne malparat i, fins i tot, resultar-ne mort. És ben conegut el cas del rei de França, Enric II, que morí a causa de les ferides produïdes en un torneig celebrat l'any 1559.

Uns altres combats cavallerescs, que no tenien res a veure amb les justes i torneigs, tret de les formes, eren els duels judicials mitjançant els quals es podien dirimir ofenses i litigis apel·lant el judici de Déu. En aquests casos, l'arbitratge diví era inapel·lable, ja que permetia que triomfés en la lliça el cavaller que posseïa la veritat i defensava una causa justa. Cal

dir que aquesta mena de lluita cavalleresca només es donava en casos excepcionals, sobretot quan no hi havia proves ni testimonis del fet que havia originat la disputa, però, a la llarga, se'n féu un ús abusiu.

Cap a la fi de l'edat mitjana, relacionades amb els plets judicials, sorgiren noves formes de conteses: el deseiximent i la batalla a ultrança. El primer cas consistia a fer públiques les ofenses alhora que es feia una declaració mútua de guerra oberta entre ambdós contendents, que solia desembocar sovint en guerres privades; en el segon cas, es produïa una lluita, davant un jutge, fins que un dels contrincants morís, es confessés vençut o admetés que no l'assistia la raó. Malgrat tot, de vegades, aquests combats no arribaven a celebrar-se, ja que els contendents solucionaven les seves diferències sense que haguessin d'entrar en lliça. Per celebrar aquests combats, calia que prèviament es fes pública una lletra de batalla en la qual el cavaller ofès desafiava a lluitar qui l'havia ultratjat.

Influenciats per les novel·les del cicle artúric, que encara es llegien durant els segles XIV i XV, una bona colla de cavallers pretenien imitar les gestes dels cavallers errants que anaven pel món a la recerca d'aventures per tal d'aconseguir renom i obtenir el favor i l'admiració de la dama a la qual s'havien consagrat. Per això, sempre que podien, entraven en lliça contra altres cavallers posant en pràctica el vot cavalleresc i els passos d'armes.

El vot cavalleresc es fonamentava en un jurament profà fet per un cavaller que es comprometia a dur un senyal –un braçalet, un mocador o qualsevol altre objecte– fins que un altre cavaller l'en deslliurés de portar-lo. Els passos d'armes, per la seva part, consistien a barrar el pas d'un camí, d'un pont, d'un gual..., de tal

manera que el qui volia passar-hi havia d'acceptar un seguit de condicions proposades pel qui n'impedia el pas. Si no les acceptava, la llibertat de pas es dirimia amb un combat i tot resol't. La presència de jutges i notaris, que n'aixecaven acta del resultat, sublimaven aquests fets d'armes, alhora que donaven fama al vencedor.

Els cavallers no sempre guerrejaven, ja que en els moments vagarosos també els plaïa moltíssim anar a caçar. Entre les diverses modalitats, adquirir molta importància la cetreria en la qual s'utilitzava un falcó per atrapar les preses. Aquest sistema de caça, lligat a la noblesa, tingué tanta acceptació que, fins i tot, se'n van escriure tractats. No podem oblidar, dins les pautes de conducta del cavaller, l'amor cortès, concretat en el respecte i l'admiració que professava a la seva dama, sovint d'una manera íntima i secreta. En aquest cas el cavallar s'obligava a estimar-la, a servir-la i a ser-li fidel. En definitiva, que esdevenia el seu campió i paladí.

Els fets protagonitzats pels cavallers formen un entreteixit on es barregen la llegenda i la història, la realitat i la fantasia. Amb tot, els seus actes palesen una manera de viure, farcida d'ideals, on l'honor, la veritat, la fidelitat i la justícia n'eren els principals valors.

L'estament cavalleresc s'extingí amb l'aparició de la pólvora i la generalització de les armes de foc, ja que qualsevol persona, fins i tot un plebeu, podia descavalcar i ferir de mort el més coratjós cavaller disparant-li un sol tret.

Al tombant del segle XVI, els temps ja havien canviat i es respiraven aires nous. Si els tractats de cavalleria serviren per allisonar els cavallers i les novel·les de cavalleries per enalitzar-los, també un altre llibre, *El Quixot*, escrit

a principis d'aquest segle, serví per caricaturitzar-los en emular les gestes d'un cavaller errant fora del seu context històric. Aquest anacronisme, creat a propòsit, ens mostrava que les maneres cavalleresques ja eren formes caducades i que les gestes dels cavallers ja no impressionaven ningú. En definitiva, el cavaller medieval ja era història i llegenda.



HENRY PLANTAGENET,  
DUC DE LANCASTER

Crécy 1346

Verlinden Productions (Bèlgica).

Figura pintada per Joan Andreu Palou